

VÄLKOMMEN TILL
ÅS KYRKA

KYRKORNA PÅ ÖLAND

Bor man på en ö måste man kunna segla. Läget i södra Östersjön har medfört omfattande kontakter med länderna i söder.

Redan under vikingatiden blev bytet av religion tydligt på Öland, bland annat då kristna gravar började dyka upp på bygravfälten. Under 1000-talet uppfördes de första kyrkorna, de byggdes i trä och stavteknik. Några enstaka stavkyrkokopplankor finns kvar. Runristade gravmonument i sten har trotsat tidens tand och finns bevarade i sex kyrkor.

Under 1100-talet uppfördes det 34 stenkyrkor på Öland. Straxt efter tillkommer det sju kapell till fiske- och handelsplatser. De tidigaste kyrkorna hade fönster och portar mot både norr och söder. I några fall var de försedda med torn i väster och hade då även port i väster. Kring samtliga kyrkor gjordes plats för de döda och bogårdsdmurar av sten skiljde den heliga platsen. Dessa kyrkogårdar är fortfarande i bruk.

Under 1200-talet och medeltiden försågs många kyrkor med profana övervåningar och nästan hälften fick torn även i öster. Kyrkorna tjänade som gudstjänstlokaler såväl som magasin och lokaler för övernattnig. Kyrkans roll i samhället under medeltiden visar hur kristendomen och det världsliga gick hand i hand.

Kommande århundraden förändrades de flesta kyrkorna endast invändigt. De försågs med valv och ibland nya kor eller portaler. Efter reformationen kom nya krav på kyrkorummet. Helst skulle församlingen kunna sitta och detta medförde platsbrist i de små medeltida kyrkorna. Tillbyggnader genom breddning gjordes i flera kyrkor men mot slutet av 1700-talet fick många tanken att bygga nytt.

Ölands kyrkor är fattiga på medeltida föremål. Många krig och framför allt danskarnas härjningar 1677 lämnade lite kvar efter brandskattningarna. Idag är endast en av södra Ölands medeltida kyrkor helt bevarad medan ytterligare tre har bevarade medeltida rum. Medeltida torn finns kvar i sju kyrkor.

Kyrkorna idag bevarar stilideal och funktion från 1700- och 1800-talens salskyrkor. Den sittande församlingen lyssnar till gudstjänsten och sjunger tillsammans. Stora fönster gör läsningen i psalmboken enklare och predikstolen sprider ordet i hela rummet.

Dagens kyrkobyggnader håller sakt på att anpassas till moderna former. Flexibilitet, deltagande och även modern teknik ställer krav. På södra Öland finns en kyrka som anpassats till moderniteten och samtidigt bevarat sin medeltida struktur – Ventlinge kyrka.

LITE OM ÅS KYRKA

Längst i söder på Öland ligger Ås gamla socken. Här dominerar den öländska djurgårdsinrättningen fortfarande. Kungens hjortar ses löpa i markerna mot Ottenby lund.

Kyrkskolan är numera vandrarhem och tusentals fågelskådare vandrar runt och ner mot fyren Långe Jan. Av prästgården återstår endast ladorna söder om kyrkplatsen. Karl X:s höga mur skiljer från Näsby by i öster. Kyrka och kyrkogård är omgiven av Ottenby kungsgårds ägor.

Kyrkan är Ölands enda bevarade östtornskyrka och tillkom under 1100-talet. I tornet fanns ursprungligen kyrkans absid med altare. Långhuset hade portal mot söder. Några små fönster gav sparsamt ljus i kyrkorummet.

På 1770-talet förlängdes långhuset mot väster och 1820 inbyggdes kor och absid till sakristia. Ås kyrka blev en nyklassicistisk salskyrka med altarpredikstol och lanternin på tornet. Idag har kyrkan ett litet vapenhus i väster. Vid senaste inre renoveringen upptäcktes att den medeltida kyrkan hade sidobänkar i sten. Tornets klockor har tidigare ringt in de nya året i TV.

VÄLKOMMEN TILL ÅS KYRKA

Ås kyrka är den kyrka på Öland som ligger längst söder ut. En kyrka som är mest öppen på somrarna men har även gudstjänster vid större högtider året runt.

Predikstolens placering

När du stiger in i Ås kyrka märker du att det är en liten, intim kyrka. Du noterar säkert att predikstolen har en lite ovanlig placering. Att placera predikstolen över altaret gjordes för att man symboliskt ville understryka att det predikade ordet kunde jämföras med altarets sakrament. Detta tankesätt förkastades under förra sekelskiftet och altarpredikstolar fick inte längre uppföras. Predikstolarna i Ås, Ventlinge och Hulterstads kyrkor tillhör de få som fortfarande är placerad på detta sätt.

Skulpturer och målningar

Den skulpterade och målade altaruppsatsen tillkom redan 1749 men är sedan 1820, då man flyttade altaret, sammanbyggd med predikstolen. Det ursprungliga mittpartiet är korsfästelsescenen som numera hänger på norra väggen. Altarkrönet visar porten till den himmelska staden och framför den står en ängel och stryker bort en människans oräkneliga synder ur Livets bok när den omvänt sig till Herren. Mästaren bakom detta arbete var Anders Dahlström den äldre som gjort liknande uppsatser i Smedby, Långlöt och Runsten.

Anders Dahlström (den äldre) har även gjort de två skulpturer i fönsternischerna framme vid koret. De föreställer Moses med tio Guds bud (i norra fönstret) resp Johannes Döparen med evangeliet (i södra fönstret).

En orgel

Ås kyrka fick sin första orgel först 1803, en begagnad orgel från "Tyska bönehuset" i Karlskrona som redan 30 år senare ersattes av en orgel byggd av Johan Petter Åberg i Vassmolösa. Den nuvarande orgeln anskaffades 1883 av kända firman Åkerman och Lund. I samband med bygget av den helt nya orgeln och orgelfasaden, ritad av Ludvig Peterson, sänktes läktartaket.

Votivskeppet, en gåva

Votivskeppet är en tremastad fullriggare, byggdes och skänktes av fyrdrängen Karl Johan Bolinder 1888. Man vet inte anledningen till gåvan, inte heller om skeppet är en modell av ett speciellt fartyg men i modellens akter finns en utristning av något som troligen varit en namnbräda. När Ås kyrka renoverades och målades invändigt på slutet av 70-talet beslöt man även att låta renovera modellen. Renoveringen utfördes av Anders Nilsson och Martin Ohlsson.

Konstnären Brita Edman

I kyrkan finns tre verk av konstnären Brita Edman. På södra väggen en väv med motivet "Utsikt från Ås kyrkas torn", i ett av söderfönstren hänger den blå "Treenigheten" och på norra väggen applikationen "Glödande kors".

Minneslunden

Minneslunden, som är ritad av Brita Edman, ligger mitt på norra långsidan och pryds av ett gjutjärnskors med en ängel från 1860

Soluret

Söder om kyrkan vid sidan om gången finns ett solur tillverkat av kyrkovaktmästare Christer Andersson 1994

S:t Johannes kapell

På väg ut mot Ölands sydspets och Långe Jan ligger Kyrkhamn, här fanns under medeltiden ett viktigt fiskeläger. På platsen uppfördes ett kapell till S:t Johannes ära. Redan på 1200-talet intresserade man sig från kyrkligt håll för södra udden och Kyrkhamn, den by som låg där. Intresset berodde främst på fisket. T ex erhöll Nydala kloster i Småland patronatsrätten över "ecclesia de Othanby" (Ottenby kyrka) för att säkra tillgången av sill. Man vet inte säkert om kapellet varit en filialkyrka till en moderkyrka och om det då inte hade dop- och begravningsrättigheter vilket ett kapell under medeltiden inte skulle ha. I Norden var dock gränserna lite flytande på vad man benämnde kapell eller kyrka.

Under reformationen övergavs kapellet och platsen. Numera kan man bara se en gräsbevuxen upphöjning där kapellets murar stått. Ett kors är rest framför ruinen och man kan även se en miniatyr över hur kapellet en gång kan ha sett ut. Stenen från kappellet togs som byggmaterial till fyrbygget.

Korset vid S:t Johannes kapell

I Sydölands församling finns det sex stycken kyrkor, Ås, Södra Möckleby, Gräsgård, Smedby, Segerstad och Ventlinge. De söndagliga gudstjänsterna hålls till största del i Ventlinge kyrka. Ås kyrka är en kyrka som används mest sommartid då det finns café, utsällning och musikandakter. Sydölands församling hoppas att denna information har varit värdefull för dig. Innan du lämnar kyrkan, sitt gärna ned en stund för vila och eftertanke.

Välkommen tillbaka!

Denna kyrka är en av 18 kyrkor i Södra Ölands pastorat och tillhör Sydölands församling

Södra Ölands pastorat
Kyrkgatan 3
386 92 FÄRJESTADEN

Kansli Tfn: 0485-380 12

sodraolands.pastorat@svenskakyrkan.se
www.svenskakyrkan.se/sodraoland

Följ oss gärna på:

Svenska Kyrkan SÖDRA ÖLAND

svenskakyrkansodraoland

Svenska kyrkan
SÖDRA ÖLAND